

Pesah - פסח

Pesah je nedvojbeno povijesno najvažniji židovski blagdan. Na Pesah su Židovi izašli iz ropstva na slobodu. Na taj dan Židovi su zapravo postali narod, a Pesah je prvi blagdan kojeg su slavili. Izlazak iz Egipta zauvijek je oblikovao židovski narod kao izabrani narod, koji je dobio posebnu i obvezujuću vezu s Bogom i njegovom Torom. Cijelome čovječanstvu donio je uzvišene vrijednosti ljubavi, slobode, pravde i zakona. Nastavak tog blagdana bilo je primanje Tore, a nakon toga slijedio je ulazak u Izrael.

Trajanje blagdana

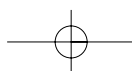
Pesah u Izraelu traje sedam dana, od 15. do 21. nisana: *U prvome, četrnaestoga dana u mjesecu, navečer jedite beskvasni kruh, do dvadeset prvog dana u mjesecu navečer*¹⁸. Prvi i posljednji dan su blagdanski dani (*jom tov*), a između njih je pet polublagdanskih dana (*hol hamoed*). U dijaspori blagdan traje osam dana, do 22. nisana; prva dva i posljednja dva dana su blagdanski, zbog dodatnoga dana koji se blagdanima dodaje u dijaspori, a između njih su četiri polublagdanska dana.

Nazivi blagdana i njihovi izvori

Nekoliko je naziva za ovaj blagdan. Tora ga naziva blagdanom beskvasnih kruhova. Rabini iz vremena Mišne i Talmuda, međutim, dali su prednost nazivu Pesah. I talmudski traktat koji se bavi Pesahom zove se פסחִים *Pesahim*.

- 1. Pesah** - Kada je Bog u desetoj kazni Egiptu ubio egipatske prvorođence, ta je kazna preskočila prvorođence među Židovima: *I neka vam ta krv bude znak na kućama u kojima boravite, pa kad vidim krv*

¹⁸ Izl 12,13

poštedjet ću [upsahti] *vas i neće među vama biti pomora da vas uništi kada udarim po zemlji egipatskoj*¹⁹. Zato ovaj blagdan nazivamo blagdanom poštede (*pesah*).

2. **Blagdan neukvasanih kruhova** - חג המצות *hag hamacot* - Pri izlasku iz Egipta naši su praoci jeli neukvasani kruh (maces), jer nisu stigli čekati da se tijesto digne, već su izašli u žurbi. Stoga ovaj blagdan nazivamo blagdanom macesa i u sjećanje na to jedemo maces, kako piše: *Ispekli su tijesto koje su iznijeli iz Egipta, neukvasane pogače, jer se nije ukvasalo, budući da su istjerani iz Egipta i nisu mogli pričekati, pa si nisu pripravili jelo za put*²⁰. Tora zapovijeda: *Blagdan neukvasanog kruha slavi, sedam dana jedi neukvasani kruh, kako sam ti zapovjedio, u određeno doba proljetnoga mjeseca, jer u njemu si izašao iz Egipta...*²¹
3. **Blagdan slobode** - חג ההרות - *hag haherut* - jer je židovski narod izašao iz ropstva u slobodu nakon 210 godina robovanja²².
4. **Blagdan proljeća** - חג האביב - *hag haaviv* - jer Pesah pada u proljeće i označava njegov početak: *Slavi mjesec proljetni i učini Pesah Vječnome svom Bogu, jer u mjesecu proljetnome te je noću izveo Vječni tvoj Bog iz Egipta*²³.

Hamec - חמץ

Prije Pesaha moramo urediti svoje domove i pripremiti se za blagdan, zbog nekoliko zabrana vezanih uz hamec.

Što je hamec?

Hamec nastaje kad od trenutka dolaska brašna u dodir s vodom do kraja pečenja prođe više od 18 minuta. Otuda smo naučili da se košer maces proizvodi od brašna koje je došlo u dodir s vodom, zamiješeno u tijesto, uneseno u pećnicu i ispečeno, te za manje od 18 minuta izvađeno. Klasični hamec je, nasuprot tome, kruh koji je nastao dugim

19. Izl 12,13

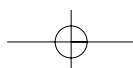
20. Izl 12,39

21. Izl 23,15; vidi i Izl 34,18; Lev 23,6; 2Ljet 30,13; 2Ljet 30,21; 2Ljet 35,17

22. O računanju trajanja egipatskoga ropstva vidi: Berešit raba 91, Midraš

Tanhuma Mikec 8, Rašijev komentar na Post 15,13

23. Pnz 16,1

procesom: tijesto je umiješano od brašna i vode, nakon toga se ukvasalo i dizalo, a tek onda je stavljeno u peć. Našim precima je Bog zapovjedio da iz Egipta izađu brzo, te tijesto nije imalo vremena za dizanje. Stoga su jeli *macot*, neukvasani kruh. To činimo do danas prema zapovijedi iz Tore: *Ništa ukvasano ne jedite, u svim svojim naseljima jedite neukvasani kruh*²⁴.

“Neka se ne vidi...” i “Neka se ne nađe...”

Tora nam je, osim jedenja hameca i stjecanja zarade od njega, u te dane zabranila još dvije stvari²⁵:

- *Sedam dana kvas neka se ne nađe u vašim kućama, jer tko god pojede ukvasano, duša će mu biti otrgnuta iz zajednice Izraelove, bio pridošlica ili stanovnik zemlje*²⁶.

- *Beskvasni kruh jedi tih sedam dana i neka ti se ne vidi ukvasanoga i neka ti se ne vidi kvasa unutar sve tvoje granice*²⁷.

Na Pesah se, kako bismo ispunili micvu o zabrani hameca, ne smije vidjeti niti nalaziti u našoj kući ili u našem vlasništvu bilo što ukvasano. Svaka i najmanja količina hameca je zabranjena. Zabranjeno nam je, dakle, jesti hamec, stjecati zaradu od hameca, da ga se može vidjeti u našoj kući, te da se nalazi u našem vlasništvu.

Halaha nam propisuje tri načina za pridržavanje zabrane jedenja, stjecanja zarade i mogućnosti viđenja hameca u našoj kući:

1. Traženje i nalaženje hameca: *bedikat hamec* - בדיקת חמץ

Do večeri 13. nisana temeljito se očisti kuću. Tada slijedi traženje hameca po kući. Prije traženja blagoslivljemo:

ברוך אתה ?? אלהינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וצונו על בעור חמץ.

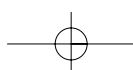
BARUH ATA ADONAJ ELOHENU MELEH HAOLAM AŠER KIDEŠANU BEMICVOTAV VECIVANU AL BIUR HAMEC - *Blagoslovljen si, Vječni, Bože naš, Kralju svijeta, koji si nas posvetio svojim*

24. Izl 12,20

25. BT Pesahim 23a

26. Izl 12,19

27. Izl 13,7

zapovijedima i zapovjedio nam spaljivanje hameca. Spaljivanje hameca slijedi sutradan ujutro. Aškenazi ostavljaju mrvice kruha koje će pri traženju pronaći, kako blagoslov ne bi bio uzaludan. Mora se paziti da se te mrvice ostavi na vidljivim mjestima, kako ne bi bile zaboravljene, čime bi u kući preostao hamec za vrijeme Pesaha. Traženje se odvija uz malu voštanu svijeću jasnog plamena, kako bi se mogla provjeriti mala i skrivena mjesta. Aškenazi se koriste i perom kojim se može očistiti male mrvice hameca. Sav hamec koji nađemo za vrijeme traženja sakupljamo, kako bismo ga sutradan spalili. Mora se provjeriti sva mjesta kamo je hamec mogao zaći.

Spaljivanje hameca - biur hamec - ביעור חמץ

Hamec spaljujemo krajem “petog sata” na erev Pesah. Pod “satom” se misli na שעה זמנית *šaa zemanit* “proporcionalni sat”²⁸ koji ne traje 60 minuta, nego dvanaestinu vremena od svitanja do zalaska sunca, pa je nekad duži, a nekad kraći od 60 minuta. Ovisno o geografskome položaju mjesta, to je između 10 i 11 sati prije podne. Hamec se smije jesti do “četvrtoga sata”.

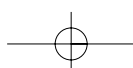
2. Poništavanje hameca, izjava o odricanju od hameca za koji ne znamo da se nalazi u našem vlasništvu - bitul hamec - ביטול חמץ

Nakon traženja hameca i ujutro na erev Pesah pri spaljivanju hameca poništavamo hamec. Što znači poništavanje hameca? Domaćin kuće jasno čita izjavu da sav hamec koji se nalazi u njegovu vlasništvu, a nije ga našao traženjem hameca i spalio, poništava u mislima, odriče ga se i objavljuje da on za njega nema vrijednosti. Tekst za *bitul hamec* je na aramejskome:

**כל חמירא וחמיעא דאיכא ברשותי דלא חמתה ודלא בערתיה ליבטיל
ולהוי הפקר קעפרא דארעא**

KOL HAMIRA VEHAMIA DEIKA BIRŠUTI DELA HAMITE UDELA
BEARTE LIVTIL VELIHUVI HEFKER KEAFRA DEARA. - *Sve
ukvasano i sav kvas koji se nalaze u mojem vlasništvu i nisam ga otkrio,
te ga nisam spalio, neka bude poništen i neka bude kao prah zemlje.*

²⁸. Vidi Rječnik osnovnih pojmova iz židovstva i hebrejskih izraza, str. 727.

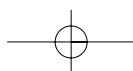
3. Prodaja hameca koji je u našem vlasništvu ne-Židovu, kako ne bi bio u našoj odgovornosti - mehirat hamec - מכירת המץ

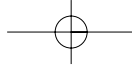
Gotovo u svakoj kući preostaje dosta hameca. U poslovnim prostorima problem je još veći, u prodavaonicama koje tijekom godine prodaju hamec, te u svim pogonima koji proizvode hamec (primjerice tjesteninu). Što da čovjek učini sa svim tim hamecom u svojoj kući i što da učini poslovni čovjek Židov s hamecom u prodavaonici ili pogonu, jer Tora zabranjuje da se u našem vlasništvu nalazi hamec. Onaj tko bi u svome posjedu imao hamec za vrijeme Pesaha, prekršio bi zabranu Tore, a uz to, od takvo-ga hameca ne bi smio stjecati zaradu ni nakon Pesaha²⁹. Radi se dakle o vrlo važnom i praktičnom problemu. Rabini su pronašli rješenje: prodaja hameca ne-Židovu. To nije fiktivna, već stvarna prodaja. Ne-Židov kupuje hamec i daje za njega novac Židovu koji mu ga prodaje, ustupajući mu vlasništvo. U praksi, nakon Pesaha Židov ponovno kupuje taj hamec od ne-Židova, no teorijski, ne-Židov može odbiti prodati Židovu taj hamec. Danas je običaj da Židovi odlaze rabinu svog grada ili mjesta i prodaju mu vlasništvo nad svojim hamecom. Prije Pesaha on prodaje sav hamec svoje zajednice nekom ne-Židovu, a nakon Pesaha ga od njega otkupljuje. Prije nego se ode rabinu prodati hamec, običaj je da se sav hamec stavi u jednu prostoriju, skladište ili ormar, zaključa se ili zalijepi trakom i stavi se natpis "hamec", te se ne otvara tijekom Pesaha. Kada Židov dođe rabinu prodati hamec, preda mu adresu na kojoj se hamec nalazi. U Izraelu svake godine prije Pesaha prodaje Glavni rabinat sav hamec u državi. Ministar financija, koji je zadužen za državne rezerve hrane, daje pismo dopuštenja Glavnom rabinu Izraela, koji prodaje hamec ne-Židovu. Isto se radi s hamecom izraelske vojske, kojeg prodaje Glavni vojni rabin. Tako si na spomenuta tri načina osiguravamo košer Pesah - פסח כשר *Pesah kašer* - na koji nećemo ni na koji način prekršiti zabranu hameca.

Hagala - čišćenje posuđa za Pesah - הגעלה

Budući da je hamec zabranjen i u najmanjim količinama, posuđe koje smo rabili tijekom godine za kuhanje i jedenje nije košer za Pesah, jer i čisto posuđe sadrži minimalne količine hameca, koji je uporabom prodro u posuđe. Tko ih želi koristiti u vrijeme Pesaha, mora ih osposobiti

²⁹ BT Pesahim 28a; KŠA 114,1

za korištenje na Pesah - kašerirati za Pesah - ako ga želi tada upotrebljavati. Neke obitelji posjeduju posebno posude i pribor za jelo za Pesah. Posude korišteno za hamec stavljaju zajedno s ostatkom hameca i prodaju. Mnogi, međutim, ne mogu kupiti dodatno posude, te moraju prije Pesaha kašerirati ono kojim se koriste cijele godine.

Načelo kašeriranja: כְּבֹלְעוֹ כִּךְ פּוֹלְטוֹ - “Kako ga unosi, tako ga iznosi.” To znači: na isti način na koji je hamec došao u posudu, iz nje i izlazi. Kašeriranje različitog posuda se razlikuje. Treba paziti da se svo posude, pribor i strojeve koje želimo kašerirati ne rabi dvadeset četiri sata prije kašeriranja. U pojedinostima:

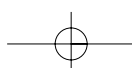
1. U **štednjaku na plin i ražnjevima** dolazi do dodira vatre i hameca, te se i čišćenje odvija pomoću vatre. Ugrijavamo predmet odnosno štednjak do usijanja i nakon toga obložimo aluminijskim papirom. U istu kategoriju spada i tava, koju stavljamo na vatru s obje strane, kako bismo spalili sav hamec, a jednako postupamo i s ražnjem.
2. **Pećnicu** dobro čistimo sredstvima za čišćenje masnoće. Nakon toga temeljitog čišćenja palimo je na dva sata na najvišu temperaturu.
3. **Metalne posude** - lonce, pribor za jelo - uranjamo u kipuću vodu i čekamo da ponovno zavrije. Nakon toga ih uranjamo u hladnu vodu.
4. **Staklene posude** ostavljamo 72 sata u mlakoj vodi koju mijenjamo svaka 24 sata. Iznimka: vatrostalno posude u kojemu je visoki postotak metalnih vlakana samo uranjamo u kipuću vodu.
5. **Hladnjak i hladnjak za duboko zamrzavanje** odmrzavamo i dobro očistimo.
6. **Mikrovalnu pećnicu** dobro očistimo, a nakon čišćenja zavrijemo u njoj vodu i pustimo da vrije pola sata.

Neki problemi u vezi kašeriranja za Pesah električnih aparata su složeni (pojedine pećnice, mikseri, strojevi za pranje suđa, tosteri ...). U tim slučajevima treba se obratiti mjesnom rabinu.

Maces - neukvasani kruh

Maca (hebr.: מצה, množina: macot = neukvasani kruh)

U jidišu se izgovara “maces”; iako izvorno aškenaski, u nas je taj naziv prihvaćen među svim Židovima, i Aškenazima i Sefardima.

Što je maces?

Maces pečemo iz tijesta umiješanog samo od brašna i vode. Čitav postupak izrade macesa, od trenutka dodira brašna i vode do izlaska macesa iz pećnice, ograničen je na 18 minuta. Ako bi trajao duže, maces ne bi bio košer za Pesah i smatrao bi se hamecom.

Majim šelanu “voda koja je prenočila” - מים שלנו

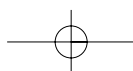
Vodu koju rabimo u pripravi tijesta običaj je crpiti iz bunara navečer prije pečenja. “Voda spava” preko noći (dvanaest sati), u posebno očišćenim posudama, na hladnom mjestu. Ta voda naziva se vodom koja je prenočila jer je “prespavala noć”. Smisao prenoćivanja vode je osiguravanje njezine hladnoće prije miješanja s brašnom, budući da mlaka voda dovodi do dizanja tijesta.

Vrste macota, beskvasnog kruha za Pesah

1. **Maca šemura** מצה שמורה - **čuvani maces** je maces kojeg su pomno čuvali od vlage, topline i drugoga što bi moglo imati utjecaja na fermentaciju tijekom postupka pripravljanja, od žetve pšenice, mljevenja, miješanja i pečenja do izlaska iz peći. Naziv “čuvana” - šemura - dolazi iz rečenice: *I čuvajte neukvasane kruhove (održavajte blagdan neukvasanih kruhova) jer na sam taj dan izveo sam vaše čete iz zemlje egipatske, pa čuvajte taj dan za sve naraštaje kao vječni zakon*³⁰.
2. **Maca pešuta** מצה פשוטה ili **maca regila** מצה רגילה - **obični maces**. Čuvanje od ukiseljavanja traje samo od mljevenja pšenice do pečenja.
3. **Ručno izrađeni maces** מצת יד - **macat jad** - do prije oko 150 godina, kad su izumljeni strojevi za izradu macesa, sav je maces bio ručno rađen.
4. **Strojno izrađeni maces** מצת מכונה - **macat mehona** - 1850. godine izumljen je prvi stroj za pečenje macesa. Izum je povukao za sobom raspravu među halahičkim učenjacima o dva problema:
  - može li se pouzdati u to da u stroju neće zaostajati tijesta, koje bi u njemu ukvasalo, jer nije moguće u svakom trenutku provjeravati sve dijelove stroja?
  - nije li nedolično prepustiti ispunjavanje Božje naredbe o pečenju macesa stroju?

S praktične strane strojno proizveden maces dopušten je i nema problema s njegovom prikladnošću za Pesah. Zapovijed jedenja macesa iz Tore

³⁰. Izl 12,17

postoji zapravo samo za *lel seder*, noć seder večere, u Izraelu navečer nakon 14. nisana, u dijaspori navečer nakon 14. i 15. nisana. Za ostale dane Pesaha nema obveze jedenja macesa, no zabranjeno je jesti hamec. Običaj je na sederu jesti rukom izrađene *macot šemurot*, a ostalih dana strojno izrađene *macot regilot*.

Kitnijot - קטניות

Postoji razlika između sefardskih i aškenaskih običaja u pitanju jedenja kitnijot (zrnata hrana poput graha, riže, pistacije, kukuruza...). Aškenazi ne jedu takvu hranu uz Pesah, zbog sumnje da se s njom mogla pomiješati pšenica. Sefardske zajednice nisu prihvatile taj običaj, pa jedu kitnijot na Pesah.

Erev Pesah - dan uoči Pesaha - ערב פסח

Erev Pesah ispunjen je pripremanjima za vrhunac koji slijedi navečer, to je noć seder večere koja je vrhunac cijelog blagdana Pesaha.

Uranjanje u mikve

Danas je običaj na erev Pesah uroniti u mikve, jer su u doba postojanja Hrama to svi morali učiniti prije blagdana, budući da su samo obredno čisti smjeli ući u Hram i jesti pashalnu žrtvu.

Šišanje

Običaj je šišati se na dan prije Pesaha, jer je to zabranjeno tijekom više od mjesec dana u Doba brojenja Omera, od Pesaha do Lag beOmera.

Maces za micvu

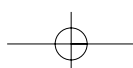
Naši rabini običavali su na erev Pesah poslije podne peći maces za seder. Ta se maca zove *macat micva מצת מצוה* jer se zapovijed jedenja macesa odnosi samo na seder³¹.

Post prvorodenaca - Taanit behorot - תענית בכורות

Na erev Pesah svaki prvorodeni sin, što znači onaj koji je prvi sin svoje majke, stariji od trinaest godina (uzrast *bar micva*) mora postiti, jer je na taj dan u desetoj kazni Egiptu³² Bog spasio židovske prvorodence, a usmr-

31. Izl 12,18

32. Izl 11-12

tio egipatske. Običaj je da prvorođenci sudjeluju na nekom obveznom objedu - *seudat micva* סעודת מצוה - čime su oslobođeni posta. Seudat micva se priređuje povodom obrezivanja novorođenog dječaka ili povodom sijuma, završetka čitanja traktata Mišne.

Udržavanje od jela

Na erev Pesah običavamo manje jesti³³, kako bismo više jeli na sederu, gdje trebamo pojesti zadanu količinu macesa ne samo iz obveze, već i da bismo utolili glad. Kako bi nam okus macesa bio privlačan, ne jedemo maces već od roš hodeša nisana.

Paljenje svijeća

Na erev Pesah, prije početka blagdana, pali majka obitelji svijeće i govori blagoslov:

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וצונו להדליק
נר (בשבת: " של שבת ו") של יום טוב.

BARUH ATA ADONAJ ELOHENU MELEH HAOLAM AŠER KIDEŠANU BEMICVOTAV VECIVANU LEHADLIK NER ŠEL (na šabat ovdje dodaje: ŠABAT VEŠEL) JOM TOV - *Blagoslovljen si, Vječni, Bože naš, Kralju svijeta, koji si nas posvetio svojim zapovijedima i zapovjedio nam da zapalimo* (na šabat ovdje dodaje: *šabatne i*) blagdanske svijeće. Zatim slijedi blagoslov "šehehejanu".

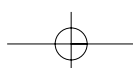
Ako Pesah počinje na radni dan, postoje različiti običaji oko paljenja svijeća. Aškenazi ih pale kad se vrate iz sinagoge, prenoseći vatru sa svijeće zapaljene prije početka blagdana.

Sefardi pale svijeće za blagdan prije početka blagdana.

Noć sedera - *Lel haseder* - ליל הסדר

Pesah je najstariji židovski blagdan. Prvi put slavili su ga Židovi pri izlasku iz Egipta, godine 2448. prema židovskom kalendaru (1312. pr.n.e.). U sinagogi molimo večernju molitvu blagdana. Ne molimo kiduš u sinagogi, jer je kiduš dio sedera. Ova se noć zove noć sedera (*seder* - hebr.: red, redosljied), jer tada pripovijedamo o redosljiedu događaja koji su se zbili

33. MT Hilhot hamec umaca 6,12

našim predcima od kada su Jakov i njegovi potomci, ukupno sedamdeset ljudi³⁴, otišli u Egipat, sve do izlaska iz Egipta, kada su postali narod. Prema tome je ova noć podijeljena i uređena kao niz koraka. Običaj je u goste pozivati siromašne, koji nemaju sredstava, da zajedno s ukućanima sudjeluju na sederu. Židovski svjetonazor je svjetonazor naroda koji je izašao iz ropstva u slobodu. Stoga u velikim trenutcima blagdana Židov ne zaboravlja one kojima nedostaju sredstva, poziva ih u kuću i pokazuje svojoj djeci kojim putem trebaju ići kada dođe vrijeme da sami budu domaćini.

Sjedenje uz naslanjanje - beheseva - בהסבה

Na sederu, koji je izraz oslobođenja iz egipatskog ropstva, treba sjediti kao slobodan čovjek, a to se čini, prema drevnim običajima, naslonjeno³⁵, što znači naslanjajući se na lijevu podlakticu. Također je običaj stavljati zbog toga i jastuke na stolce za noć sedera. Svi su obvezni sjediti naslonjeno, prema riječima Talmuda: *Čak i siromašni u Izraelu neka ne jedu dok se ne naslone*.³⁶ Obveza naslanjanja odnosi se na trenutke jedenja macesa i pije-nja četiriju čaša vina³⁷.

Kitl - bijeli ogrtač za noć sedera

Među Aškenazima postoji običaj da voditelj sedera, glava obitelji, nosi kitl. Dva su razloga za taj običaj:

- bijela boja podsjeća na platno u koje se zamata umrle, čime simbolizira žalost zbog rušenja Hrama (što se dogodilo na Tiša beav, koji u godini uvijek pada na isti dan u tjednu kao prvi dan Pesaha). Iz istog razloga na sederu jedemo jaje, koje svojim oblikom simbolizira životni krug: rođenje i smrt.

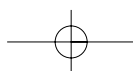
- bijela je odjeća lijepa; Veliki svećenik u Hramu nosio je bijelu odjeću kad je ulazio u Svetište nad svetištima, pa je stoga i ove večeri prikladno nositi takvu odjeću.

34. Izl 1,5

35. MT Hilhot hamec umaca 7

36. BT Pesahim 108a

37. Ibid.

Micve za noć sedera

Ove noći moraju svi odrasli, muškarci stariji od trinaest i žene starije od dvanaest godina, ispuniti četiri micve, u kojima je bit sedera. Dvije su micve iz Tore, a dvije su rabinske:

Zapovijedi iz Tore

- **jedenje macesa** - ...četnaestoga dana u mjesecu, navečer jedite neukvasane kruhove... (Izl 12,18). Obvezno treba pojesti barem *kezajit* ("kao maslina"), što je mjera za količinu jela³⁸.

- **pripovijedanje o izlasku iz Egipta** - *I pripovijedat ćeš svojem sinu na taj dan, govoreći: 'Radi ovoga učini mi Vječni kad sam izlazio iz Egipta.'*³⁹ Zbog toga moramo što više pripovijedati o izlasku iz Egipta, otac sinu, stariji mladima. Mišna kaže: *U svakome naraštaju svatko sebe treba vidjeti kao da je osobno izašao iz Egipta, jer je rečeno: 'I pripovijedat ćeš svojem sinu u taj dan govoreći: Radi ovoga učini mi Vječni kad sam izlazio iz Egipta.'* Zato smo obvezni zahvaljivati, opjevati, veličati, hvaliti, uzdizati, obožavati, blagoslivljati, uznositi i slaviti onoga koji je našim praocima učinio sva ona čuda, izveo nas iz ropstva u slobodu, iz muke u veselje i iz tuge u blagdan, iz tame na veliko svjetlo, iz porobljenja u spas, te recimo pred njim *'Slavite Vječnoga!'*⁴⁰

Naši su rabini sastavili Hagadu, Pripovijest o izlasku iz Egipta, kako bi svi pravilno prenijeli tu priču. Ona sadržava povijest naših praotaca, njihov odlazak u Egipat, čuda koja su se dogodila u Egiptu, deset kazna za Egipat, razmicanje vode Crvenoga mora, primanje Tore i ulazak u Izrael. *I veliki rabini moraju pripovijedati o izlasku iz Egipta; svatko tko produžuje pripovijedanje o onome što se dogodilo i što je bilo, vrijedan je hvale.*⁴¹

Rabinske zapovijedi

Sljedeće su dvije micve *miderabanan מדרבנן*, što znači da su ih dodali rabini iz doba Mišne, nakon rušenja drugog Hrama:

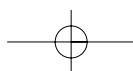
- **jedenje gorkog bilja** - Gorko bilje podsjeća nas na gorak život naših praotaca, robova u Egiptu. U Tori piše: *I zagorčavali su njihov život teškim*

38. MT Hilhot hamec umaca 6,1

39. Izl 13,8

40. BT Pesachim 116b; MT Hilhot hamec umaca 7,1

41. MT Hilhot hamec umaca 7,1

radom, blatom i ciglama i svakakvim poljskim radom, sav rad kojim su ih zaposlili bio je nemilosrdno nametnut⁴².

- **pijenje četiriju čaša vina** - Tijekom sedera pijemo četiri čaše crnog vina. Navodi se više razloga za tu micvu:

Rabi Johanan u Talmudu⁴³ kaže da je ova micva sjećanje na “četiri izraza za spasenje” kojima je Bog četverostruko obećao izbaviti židovski narod iz Egipta:

והוצאתי *Zato reci sinovima Izraelovim: Ja sam Vječni i izvest ću vas iz egipatske trpnje...*⁴⁴

והצלתי ... i **izbavit ću** vas od njihove tlake...⁴⁵

וגאלתי ... i **spasit ću** vas uzdignutom rukom i uz velike kazne...⁴⁶

ולקחתי ... i **uzet ću** vas sebi za narod i bit ću vam Bog i znat ćete da sam ja Vječni vaš Bog koji vas izvodi iz egipatske trpnje.⁴⁷

Rabi Levi u Talmudu⁴⁸ iznosi mišljenje da ove micve odgovaraju četiri- ma državama koje su porobile židovski narod nakon izlaska iz Egipta: Babilonija, Perzija, Grčka i Rim.

Maharal iz Praga navodi tradicijsku vezu između četiriju pramajki - Sare, Rebeke, Rahele i Lee - s četirima čašama vina, a tri temelja Pesaha - pashalnu žrtvu, maces i maror - s trima praocima.

Gra smatra da se radi o četiri svijeta: ovaj svijet, Mesijino doba, uskrснуće mrtvih i budući svijet.

Svi⁴⁹ moraju popiti te četiri čaše vina - muškarci, žene i mladež. Rambam piše: *Čak i siromahu koji živi od milostinje ne smiju dati manje od četiri čaše*⁵⁰. Redosljed pijenja četiriju čaša jest: *Nad prvom čašom kaže se kiduš za blagdan, nad drugom čašom se čita Hagadu, nad trećom čašom blagoslivlje se nakon jela, nad četvrtom čašom završava se čitanje Halela.*⁵¹

42. Izl 1,14; vidi i BT Pesahim 116b i MT Hilhot hamec umaca 7,12

43. JT Pesahim, poglavlje 10, halaha 1, str. 37c

44. Izl 6,6

45. Ibid.

46. Ibid.

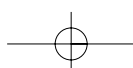
47. Izl 6,7

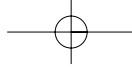
48. JT Pesahim Ibid.

49. BT Pesahim 108b

50. MT Hilhot hamec umaca 7

51. MT Hilhot hamec umaca 7,10

Čaša za Eljahua - כוס של אליהו

Običaj je staviti dodatnu čašu na stol i napuniti je vinom. Ova se čaša naziva čašom za Eljahua (Iliju). To činimo zbog još jednog Božjeg obećanja da će spasiti židovski narod: *...i dovest ću vas u zemlju za koju sam podigao ruku da je dam Abrahamu, Izaku i Jakovu i dat ću je vama u nasljedstvo, Ja sam Vječni*⁵². Prema židovskom vjerovanju⁵³, prorok Eljahu će doći i najaviti buduće spasenje, pa se u njegovu čast postavlja ova čaša.

Crno vino

Običaj je piti upravo crno, a ne bijelo vino. Osim što se crno (na hebrejskome se kaže "crveno") vino drži boljim, dva su razloga za crvenu boju vina na Pesah:

- ona simbolizira krv pri obrezivanju. Židovima je naređeno da prije nego slave Pesah svi muškarci moraju biti obrezani: *Ako s tobom bude živio pridošlica i prinosio pashalnu žrtvu Vječnome, obreži mu svako muško i tek onda neka se približi, pa žrtvuje, i neka bude kao stanovnik zemlje, a nijedan neobrezani neka ne jede od žrtve*⁵⁴.

- ona predstavlja i krv pashalne žrtve koju su prinijeli u Egiptu. Krvlju su premazali nadvratnike svojih kuća: *I neka uzmu od krvi i stave na po dva dovratnika i na nadvratnike kuća u kojima će je jesti*⁵⁵.

Količina vina u čaši

Svaka čaša treba sadržavati 86 cm³. Ta se mjera naziva רביעית *reviit*⁵⁶. Oni kojima zdravstveni razlozi ne dopuštaju piti vino, a također i mladi, mogu piti sok od grožđa.

Kearat seder - tanjur za seder - קערת סדר

Kada se vratimo kući iz sinagoge naći ćemo stol prekrit bijelim stolnjakom i u sredini *kearat seder*. Dok je postojao Hram, nije bilo tanjura za Pesah. Tada je jedenje pashalnog janjeta bilo bit Pesaha, a jelo ga se

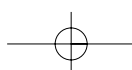
52. Izl 6,8

53. Mal 3,23

54. Izl 12,48

55. Izl 12,7

56. Vidi Rječnik pojmova iz židovstva i hebrejskih izraza, str. 727.

Nisan

Pesah

s macotom i gorkim travama. Danas, kad Hram ne postoji, *kearet seder* pun je simbola koji podsjećaju na Pesah u doba postojanja Hrama. Evo što se sve nalazi na tanjuru za seder:

מצות macot - u sredini tanjura položene su tri *macot* (ploče macesa), običaj je da budu izrađene rukom, lijepe i "čuvane". Tri *macot* simboliziraju tri staleža u židovskom narodu: kohen (iz svećeničke obitelji), levit (potomak plemena Levi) i Jisrael (ostali). Neki kažu da simboliziraju Abrahama, Izaka i Jakova.

זרוע zeroa (hebr.: mišica) - pečena ili pržena kost s mesom od noge janjeta ili peradi - Podsjeća nas na קרבן הפסח *korban hapesah* - pashalnu žrtvu i izbavljenje iz Egipta "jakom rukom i uzdignutom mišicom".⁵⁷

מרור maror (hebr.: gorko) - gorko bilje, hren - koje jedemo jer su Egipćani tlačenjem zagorčavali⁵⁸ život našim predcima.

חרוסת haroset (hebr.: smjesa) - smjesa oraha, datulja, badema i vina. Aškenazi dodaju i jabuke. Sve dobro pomiješamo i dobijemo smjesu koja podsjeća na žbuku⁵⁹ kojom su naši preci gradili u Egiptu.

ביצה beca (hebr.: jaje) - tvrdo kuhano jaje. Sefardski je običaj da ga pojede najstariji sin, dok kod Aškenaza svatko dobije po jedno. Nekoliko razloga za jaje na zdjeli za seder:

- Spomen je na blagdansku žrtvu קרבן חגיגה - korban hagiga. Prinosili su je svakoga od tri hodočasna blagdana. Jaje simbolizira Židove: kao što jaje kuhanjem postaje tvrdo tako i židovski narod, kada ga tlače, jača. Tako je bilo i u Egiptu: *Kako su ga tlačili, rastao je i proširio se...*⁶⁰

- Jaje jedemo u žalosti za umrlim. Njegov oblik podsjeća na životni krug, rođenje i smrt, te time simbolizira žalost zbog rušenja Hrama.

כרפס karpas (hebr.: celer) - zeleno povrće (celer ili peršin ili neko drugo, ako ovih nemamo). Karpas treba pobuditi radoznalost djece i navesti ih da pitaju što je to osobito u noći sedera.

חזרת hazeret (hebr. zelena salata) - zelena salata je zapravo vrsta gorkog bilja, marora, kojeg jedemo zajedno s macesom, jer piše: ... *i beskvasni kruh s gorkim biljem neka jedu...*⁶¹ Ovaj običaj ustanovio je Hilel, nasi u doba Mišne.

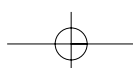
57. Izl 6,6

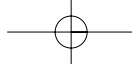
58. Izl 1,4

59. Izl 1,14; vidi i BT Pesahim 116a; MT Hilhot hamec umaca 7,11

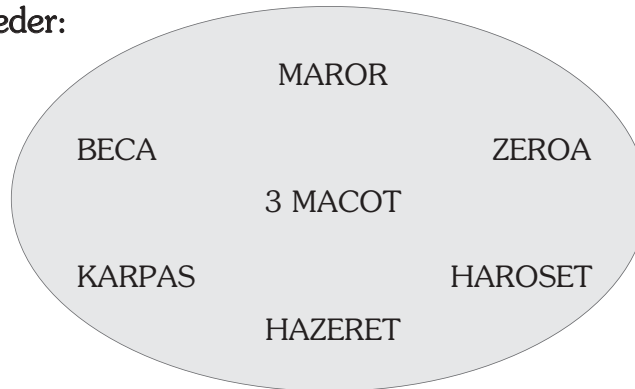
60. Izl 1,12

61. Izl 12,8

Raspored na kearat seder:

To je najšire prihvaćeni raspored na zdjeli. Tri *macot* umota se u ubrus i stavi na zdjelu ili ispod nje.

Prema Grau i Ariju zamjenjuje se mjesto za maror i macot.

Dijelovi sedera

Seder je podijeljen na četrnaest dijelova, od kojih svaki ima svoj naziv, kako bi se sačuvao redosljed sedera:

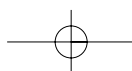
קדש • ורחץ • כרפס • יחץ • מגיד • קחצה •

מוציא מצה • מרור • כורך • שלחן עורך •

צפון • ברך • הלל • נרצה •

kadeš - urhac - karpas - jahac - magid - rahca - moci maca
- maror - koreh - šulhan oreh - cafun - bareh - halel - nirca

1. קדש *kadeš* (hebr.: Posveti!) - To je kiduš, posveta dana, čime započinjemo seder. Moli ga voditelj sedera, uobičajeno je to otac obitelji. Vrijeme za kiduš je nakon izlaska zvijezda. Kiduš sadrži tri blagoslova: za vino (*bore peri hagafen*), za dan (*mekadeš Jisrael vehazemanim*), te za život (*šehehejanu*). Na kraju kiduša svi ispijaju prvu čašu vina od propisane četiri.
2. ורחץ *urhac* (hebr.: Operi ruke!) - Sudionici sedera peru ruke, bez izgovaranja blagoslova. U nekim mjestima običaj je da se voditelju sedera donese voda za stol, kao kralju kojega služe, jer na taj dan na koji smo izašli iz ropstva u slobodu, osjećamo se kao kraljevi. Ruke peremo stoga

što prema halahi to činimo prije nego jedemo nešto umočeno u umak, a odmah nakon pranja ruku pojest ćemo karpas umočen u slanu vodu.

3. **כרפס** *karpas* (hebr. celer) - Uzimamo nešto karpasa, umačemo u slanu vodu i blagoslivljemo:

ברוך אתה ?? אלהינו מלך העולם בורא פרי האדמה .

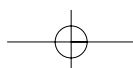
BARUH ATA ADONAJ ELOHENU MELEH HAOLAM BORE PERI HAADAMA - *Blagoslovljen si, Vječni, Bože naš, Kralju svijeta, koji si stvorio plod zemlje. Jedemo manje od jednog kezajita. Namjera je da se probudi radoznalost djece, kako bi pitala zašto umačemo karpas u slanu vodu, što činimo samo ove noći.*

4. **יחץ** *jahac* (hebr.: prepолоvit će) - Uzimamo srednju maca od tri macot na tanjuru i lomimo je na dva dijela. Veći komad spremamo na stranu, zovemo ga *afikoman*, a manji vraćamo na mjesto između dviju cijelih macot. Afikoman jedemo nakon večere, prije molitve nakon jela, kako bi nam u ustima ostao okus macesa. Manji komad pojest ćemo kad kasnije blagoslovimo nad macesom. Nakon što smo prelomili srednju maca, nalijevamo drugu čašu vina. Sada djeca pitaju **מה נשתנה...** - *Ma ništana...* - *Po čemu je ova noć različita od drugih noći? Ma ništana je skup pitanja o razlici između noći sedera i ostalih noći. Ta pitanja djeca postavljaju svojim roditeljima; ako za stolom nema djece, žena pita muža, a i netko tko je sam može pitati sam sebe.⁶² Namjera je probuditi radoznalost sudionika sedera i pripremiti se za pripovijedanje o izlasku iz Egipta, što je glavna zapovijed večeri. Mišna kaže⁶³: *Natočili su mu drugu čašu i sada sin pita oca. Ako sin ne zna, otac ga pouči: Po čemu je različita ova noć od ostalih noći? Ostalih noći jedemo i kvasno i beskvasno, a ove noći samo beskvasno. Ostalih noći jedemo razno bilje, ove noći gorko bilje. Ostalih noći ne umačemo niti jedanput, ove noći dvaput. Ostalih noći jedemo uspravno ili sjedeći naslonjeni na stranu, ove noći svi smo naslonjeni.**

5. **מגיד** *magid* (hebr.: pripovjedač) - Počinjemo čitati pripovijest o izlasku iz Egipta. Time ispunjavamo zapovijed iz Tore o pripovijedanju o izlasku iz Egipta. Počinjemo s “Bijasmu robovi faraonovi u Egiptu”, pripovijest o egipatskom ropstvu, a završavamo s “Blagoslovljen si, Vječni, koji si izbavio Izrael.”. Ovaj dio je najbitniji u Hagadi, obredniku za seder.

62. MT Hilhot hamec umaca 7,3

63. BT Pesachim 116a; MT Hilhot hamec umaca - nusah hahagada

Hagada - הגדה

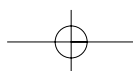
Hagada je jedna od najvažnijih židovskih knjiga. Sastavljena je kako bi se narodu omogućilo ispunjavanje zapovijedi o pripovijedanju o izlasku iz Egipta. Imala je velik utjecaj na lik naroda i očuvala ga, podsjećajući ga te noći, i kada bi je čitao u najtežim danima, na njegovu slavnu prošlost, dajući mu nadu u spas. Pored pripovijesti o izlasku iz Egipta, Hagada donosi i redosljed činjenja ostalih blagdanskih micva za noć sedera: kada se jede maces, kada maror, kada se pije četiri čaše vina... Tekst Hagade prenosili su mnogi naraštaji usmenom predajom, kao i usmenu Toru, prije nego je zapisana. Prvi put ju je zapisao Veliki Sabor (Hakeneset hagedola) u 5. st. pr.n.e. Sakupili su usmene predaje i složili ih u jedan tekst. Najstariji tekst pojavljuje se u Mišni.⁶⁴ Na kraju doba gaona navodi ju rabi Seadja Gaon u svojem molitveniku, zapisao ju je i Rambam⁶⁵ u 12. stoljeću. Današnji tekst potječe s kraja Srednjega vijeka.

Hagada počinje opisom vjerske prošlosti naših praotaca, dok su još bili idolopoklonici (Abrahamov otac Terah). Vjersku revoluciju započeo je naš praotac Abraham. Povijest se nastavlja odlaskom u Egipat Jakova i njegovih dvanaest sinova, začetnika židovskih plemena. Slijedi opis 210 godina egipatske tlake židovskoga naroda u Egiptu, doba robovanja. Posljednji pripovjedački dio je o izbavljenju iz Egipta. On navodi deset kazna kojima je Bog kaznio faraona i egipatski narod, razdvajanje voda Crvenoga mora, čudo *mane*, davanje Tore na Sinaju i još mnoga čuda koja su se dogodila do ulaska u Svetu zemlju. Vremenom su Hagadi dodani i drugi dijelovi: odlomci iz Biblije, molitve, midraši i pijuti. Ima prelijepih knjiga Hagade, napisanih i oslikanih rukom židovskih umjetnika mnogo prije izuma tiska. Mnoge od tih Hagada nalaze se u svjetskim muzejima i umjetničke su dragocjenosti svjetskoga ugleda⁶⁶. Otkad je izumljen tisak, tiskane su tisuće izdanja, više od bilo koje druge hebrejske knjige. Hagada je prevedena na gotovo sve jezike.

⁶⁴. BT Pesahim 114-116

⁶⁵. MT Hilhot hamec umaca - nusah hahagada

⁶⁶. Među drevnim oslikanim Hagadama su: Moravska Hagada iz 1716., Rylandsova Hagada iz Španjolske iz 14. st., Praška Hagada s početka 16. st., Zlatna Hagada iz Španjolske iz 14. st., Londonska Hagada Joela ben Šimona iz 16. st., Venecijanska Hagada iz 1609., Hagada iz Rotschildove zbirke rukopisa iz Italije iz 15. st., Hamburška hagada iz 1740., Sarajevska Hagada iz 15. st.

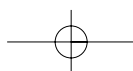

Značaj micve o pripovijedanju o izlasku iz Egipta u naše doba

Pripovijest o izlasku iz Egipta nije samo povijest onoga što se zbilo našim predcima prije više od 3300 godina, već je temelj našeg svakodnevnog postojanja. Bez izbavljenja iz Egipta ne bismo danas bili ovdje gdje jesmo. Ispunjavajući ovu micvu treba se uživjeti u pripovijest o izlasku iz Egipta, toliko da i sami osjetimo kao da smo osobno mi izašli iz Egipta, iz ropstva u slobodu. Rambam kaže: *U svakom naraštaju svatko treba vidjeti sebe kao da je sam sada izašao iz egipatskoga ropstva, jer je rečeno: 'I izvede nas otuda...'* (Pnz 6,23). *O toj stvari je Sveti, blagoslovljen neka je, zapovjedio u Tori: 'Sjećaj se da rob si bio ...'* (Pnz 5,14). *Dakle, kao da si ti sam bio rob i izašao u slobodu i bio spašen.*⁶⁷

Hagada govori svojim jezikom svakome naraštaju. Jedno od poglavlja u Hagadi koje o tome jasno svjedoči je ono o "četiri sina": *Blagoslovljen je Svenazočni, koji je dao Toru svome narodu Izraelu, blagoslovljen je. O četiri sina Tora govori: jedan je **mudar**, jedan je **zao**, jedan je **priprost**, a jedan **ne zna pitati**...* Četiri sina predstavljaju četiri vrste ljudi u židovskom narodu i njihov odnos prema pripovijesti o izlasku iz Egipta. **Mudar** je Židov koji slijedi put svojih predaka, snalazi se u tradicijskim običajima i živi prema njima. Ovaj sin postavlja pitanja koja govore o razumijevanju pripovijesti o izlasku iz Egipta. Odgovor ovome sinu mora biti ozbiljan i proširiti njegovo znanje o propisima Pesaha. **Zao** je sin onaj koji je, doduše, imao tradicijski odgoj, ali je odlučio prezreti tradiciju. Za njega je tradicija nešto što mu smeta i zastarjelo je, pa je njegovo pitanje izazivačko: "Što će vam ta noć sedera?" Odgovor ovome sinu je da je sam sebe izdvojio iz zajednice; da je on bio u Egiptu, ne bi bio spašen. **Priprosti** sin nije imao židovski odgoj, on je otuđen od predaka. Zna da je Židov, ali ne zna osnove židovstva, u njegovom sjećanju su nepovezani djelici koje želi povezati. U djetinjstvu je vidio seder u kući svoga djeda, pa pita: "Što je to?" Pitanje govori o onome tko pita, o njegovom neznanju i želji za znanjem, pa i odgovor mora biti informativan, treba mu ispričati cijelu pripovijest o izlasku iz Egipta. Sin **koji ne zna pitati** je najudaljeniji od židovstva. Nije izrastao u tradicijskome okružju svoga doma niti svoje okoline. On ne zna što je Židov, što je židovstvo. Naravno da ne zna ništa ni o blagdanu, pa zato ništa i ne pita. Kod ovakvoga židovskog sina ne čekamo da upita, nego s njim započinjemo razgovor i

⁶⁷. MT Hilhot hamec umaca 7,6

objašnjavamo mu značenje blagdana. Razlike između četiriju sinova posljedica su procesa asimilacije kojem je dijaspora bila pogodan teren za razvitak. Udaljavanje od židovstva je proces koji napreduje korak po korak. Mudri otac se nalazi u svijetu židovstva, njegov sin odbacuje židovstvo koje mu se čini kao smetnja i teret koji ga pritišće. Unuk već ne poznaje židovstvo iz roditeljske kuće, nego samo iz sjećanja na djeda. Praunuk je potpuno udaljen od želje i mogućnosti da zna.

Svatko mora znati osnove čitanja Hagade, kako bi ispunio micvu o pripovijedanju o izlasku iz Egipta. Zato se Hagadu čita na raznim jezicima, jer je bit u tome da je se razumije⁶⁸. Mnoge zajednice u dijaspori čitaju Hagadu i na hebrejskom i na govornom jeziku.

U ovome dijelu sedera pijemo i drugu čašu vina.

6. רחצה *rahca* (hebr.: pranje) - Peremo ruke po drugi put, uz blagoslov:

**ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וצונו על
נטילת ידים.**

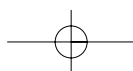
BARUH ATA ADONAJ ELOHENU MELEH HAOLAM AŠER KIDEŠANU BEMICVOTAV VECIVANU AL NETILAT JADAJIM - *Blagoslovljen si, Vječni, Bože naš, Kralju svijeta, koji si nas posvetio svojim zapovijedima i zapovjedio nam da operemo ruke. Sada to činimo jer ćemo jesti maces, prema kojemu se u doba Pesaha odnosimo kao prema kruhu, pa prije nego ga jedemo moramo oprati ruke. Tijekom godine, kada jedu maces, Sefardi blagoslivlju bore mine mezonot, kao nad kolačem, dok Aškenazi uvijek blagoslivlju maces kao kruh.*

7. מוציא מצה *moci maca* (složenica od *moci* /daješ/ i *maca* /beskvasni kruh/- Voditelj sedera podiže macot i govori dva blagoslova:

**ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם המוציא לחם מן הארץ.
ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם על אכילת מצה.**

BARUH ATA ADONAJ ELOHENU MELEH HAOLAM HAMOCI LEHEM MIN HAAREC / BARUH ATA ADONAJ ELOHENU MELEH HAOLAM AŠER KIDEŠANU BEMICVOTAV VECIVANU

⁶⁸. KŠA 119,4

AL AHILAT MACA - *Blagoslovljen si, Vječni, Bože naš, Kralju svijeta, koji daješ kruh iz zemlje / Blagoslovljen si, Vječni, Bože naš, Kralju svijeta, koji si nas posvetio svojim zapovijedima i zapovjedio nam da jedemo maces. Jedemo po dio od dviju cijelih ploča macesa i od manjeg dijela treće. Svi trebaju pojesti količnu kezajit (kao maslina), čime se ispunjava zapovijed jedenja macesa na sederu.*

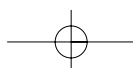
8. **מרור maror** (hebr.: gorko bilje) - Uzimamo maror u količini jednog kezajita. Sefardi običavaju umočiti ga u haroset, no ne treba marorom zahvaćati haroset, jer moramo osjetiti gorčinu. Prije jedenja blagoslivljemo:

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וצונו על אכילת מרור

BARUH ATA ADONAJ ELOHENU MELEH HAOLAM ASER KIDEŠANU BEMICVOTAV VECIVANU AL AHILAT MAROR - *Blagoslovljen si, Vječni, Bože naš, Kralju svijeta, koji si nas posvetio svojim zapovijedima i zapovjedio nam da jedemo gorko bilje. Jedemo kezajit marora i time ispunjavamo zapovijed jedenja gorkog bilja na Pesah.*

9. **כורח koreh** (hebr.: povezuje) - Uzimamo po kezajit macesa i hazereta ili marora, te napravimo “sendvič” tako da se maror nađe između dvaju komada macesa, te pojedemo. Ovaj običaj uveo je Hilel Stariji (Predsjednik Sanhedrina u 1. st. pr. n. e.) prema napisanome: *Neka te noći jedu pečeno meso i naukvasani kruh, s gorkim biljem neka ga jedu...*⁶⁹
10. **שולחן עורח šulhan oreh** (hebr.: prostire stol) - Ovaj dio sedera je blagdanska večera. Običaj je da bude obilata i sadrži omiljena jela. Na samom početku običaj je jesti jaja. Jedemo i meso, sjećajući se pashalne žrtve koju je za postojanja Hrama jela svaka obitelj. Za postojanja Hrama bilo je obvezno pojesti pashalnu žrtvu prije ponoći, stoga i danas večeru trebamo pojesti najkasnije do ponoći. Tijekom večere smije se piti još vina, pored propisanih četiriju čaša.
11. **צפון cafun** (hebr.: skriven) - Nakon večere jedemo **אפיקומן afikoman**, veći dio od onog komada macesa koji smo prepolovili u četvrtome dijelu sedera, *jahacu*. Ako možemo, treba pojesti u količini dva kezajita, a ako ne, barem jedan. Nakon jedenja afikomana zabranjeno je išta jesti. Afikoman je aramejska riječ sastavljena od riječi koje znače “iznijeli su

⁶⁹. Izl 12,8

pred nas”, a odnosi se na desert, poput kolača i drugih poslastica koje se iznosi na kraju obroka. U doba Hrama na kraju večere nisu donosili slatka jela, nego svakome po komad od pashalne žrtve u količini jednog *kezajita*, kako bi svakome ostao u ustima okus micve. Danas jedemo po *kezajit* macesa, kako bi nam njegov okus ostao u ustima, jer se žrtve - budući da više nema Hrama - ne prinose, a i okus macesa je okus micve. Važno je spomenuti da su tri ploče macesa na tanjuru za seder znakovite, jer dostaju za voditelja sedera, a svaki sudionik na sederu treba sam pojesti barem četiri komada macesa u količini po jednog *kezajita*: jedan u dijelu sedera *moci-maca*, jedan u *korehu* i dva ili barem jedan kao afikoman u *cafunu*. Česta je pogreška što se više pazi da se pojedje samu večeru nego suhi maces, ali treba znati da je bit micve Pesaha jedenje macesa, a ne večera, pa tko ne može pojesti i maces i večeru, bolje je da jede samo maces.

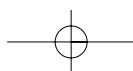
Riječ *cafun* znači “skriven”, jer je komad macesa do sada bio skriven. Postoji običaj da voditelj sedera sakrije afikoman i da ga djeca traže tijekom sedera. Kada ga neko dijete nađe, dobije dar u zamjenu za vraćanje afikomana voditelju sedera, jer se ne može nastaviti sa sederom ako se ne pojedje afikoman. Ovaj običaj pomaže da djeca ostanu budna tijekom sedera.

12. **ברך** *bareh* (hebr.: Blagoslovi!) - Natačemo treću čašu vina i molimo molitvu nakon jela, uz spominjanje blagdana Pesaha. Na kraju blagoslivlje voditelj sedera nad vinom:

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם בורא פרי הגפן.

BARUH ATA ADONAJ ELOHENU MELEH HAOLAM BORE PERI HAGEFEN - *Blagoslovljen si, Vječni, Bože naš, Kralju svijeta, koji si stvorio plod vinove loze.* Tada naslonjeni popijemo treću čašu vina.

13. **הלל** *halel* (hebr.: Pjevaj!; zajednički naziv za Psalme 113-118) - Natačemo četvrtu čašu vina i čitamo halel, koji je sav pjesma veličanja i zahvaljivanja Bogu za sva čuda koja je učinio našim predcima kad ih je izvodio iz Egipta. Nakon halela čitamo pijut *Nišmat kol haj* - *Duša svega živog*, koji se svakog šabata čita u jutarnjoj molitvi, a završavamo blagoslovom *Blagoslovljen si Ti, Vječni, Kralju opjevani hvalospjevima.* Tada govorimo blagoslov nad vinom i pijemo poljednju od četiriju čaša vina, čime ispunjavamo tu obvezu. Običaj je da se nakon četvrte čaše ništa ne pije. Ovaj dio završavamo blagoslovom nakon pijenja vina - za vinovu lozu i plod vinove loze.

14. **נרצה** *nirca* (hebr.: prihvaćeno je) - U ovom posljednjem dijelu Hagade i sedera za Pesah zahvaljujemo Bogu što smo mogli prirediti taj seder prema njegovim pravilima, pjevamo i molimo:

"לְשָׁנָה הַבָּאָה בִּירוּשָׁלַיִם הַבְּנוּיָה"

LEŠANA HABAA BIJRUŠALAJIM HABENUJA - Dogodine u izgrađenome Jeruzalemu!, želeći da zavrijedimo sljedeće godine prirediti seder u izgrađenom Jeruzalemu, Jeruzalemu u kojem će, nakon Mesijina dolaska, biti izgrađen treći Hram.

Nakon 14. dijela sedera, pjevamo pjesme sa Pesah. Svaka zajednica ima svoje melodije. Pjesme potječu iz petog stoljeća.

Pjesma nad pjesmama

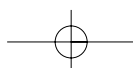
Postoji običaj čitanja na Pesah Pjesme nad pjesmama. Neki je čitaju na kraju sedera, a drugi na šabat koji pada tijekom polublagdanskih dana Pesaha. Ako Pesah počinje na šabat i završava na šabat, čitamo Pjesmu nad pjesmama tijekom prvoga od njih. Sefardske zajednice čitaju je svakoga tjedna na *erev šabat*, između popodnevnog molitve i molitve *kabalat šabat*. Kabala i hasidizam tumače Pjesmu nad pjesmama kao opis snažne ljubavi između Boga (zaručnika) i židovskog naroda (zaručnice). U Zoharu se navodi da je kralj Salomon napisao Pjesmu nad pjesmama nakon što je završio gradnju prvoga Hrama, kada je, obuzet radošću, opjevao ljubav između Boga i Židova.

Što povezuje Pesah i Pjesmu nad pjesmama? Radnja Pjesme nad pjesmama smještena je u proljeće, u doba Pesaha: *Jer evo, zima je završila, kiša je prošla i otišla. Pupoljci se vide diljem zemlje, stiglo je doba slavlja i golubičin se glas čuje u našoj zemlji.*⁷⁰ I naziv mjeseca *nisana* dolazi od riječi *nican*, pupoljak, koja se javlja u ovoj pjesmi.

Molitve za Pesah

Na blagdanske dane Pesaha (*jamim tovim*), a to su prvi i sedmi u Izraelu, a prva dva, te sedmi i osmi u dijaspori, molimo molitvu za tri hodočasna blagdana. To je molitva za Pesah, Šavuot i Sukot, a za svaki blagdan mijenjaju se samo dijelovi koji spominju naziv blagdana. Na polublagdanske dane (*hol hamoed*) molimo svakodnevne molitve, osim što u

⁷⁰. Pj 2,11-12

šemone esre čitamo molitvu *jaale vejavo*, u kojoj spominjemo blagdan. Ne vežemo tefilin, osim u nekim aškenaskim zajednicama, koje to ipak čine. Čitamo iz Tore i molimo musaf svakog jutra.

Čitanje Tore

Svakog dana Pesaha čitamo Toru, a čitanja su različita:

- prvoga dana: o pashalnoj žrtvi⁷¹
- drugoga dana: o raznim zakonima blagdana i *Brojanju Omera*, koje počinje drugoga dana Pesaha⁷²
- trećega dana: o prvorodencima spašenim u Egiptu, te kako ih se mora otkupiti⁷³
- četvrtoga dana: o *Drugim pločama* koje je načinio Mojsije⁷⁴
- petoga dana: o tome da se Pesah mora zauvijek priređivati u njegovo doba⁷⁵
- šestoga dana: o izlasku iz Egipta⁷⁶
- sedmoga dana: o izlasku iz Egipta⁷⁷
- osmoga dana (samo u dijaspori): o prvorodencima⁷⁸

Svakoga dana vadimo dva svitka Tore. Iz jednoga čitamo navedene odsječke za svaki dan, a iz drugoga o žrtvi za taj dan.⁷⁹

Haftare

- prvoga dana čitamo o opisu prvog Pesaha nakon ulaska naših predaka u Izrael.⁸⁰
- drugoga dana (u dijaspori) čitamo o očišćenju Hrama u doba kralja Jošije.⁸¹
- na šabat hol hamoed (šabat polublagdana) čitamo Ezekielovo proročanstvo suhih kostiju o uskrsnuću mrtvih.⁸²

71. Izl 12

72. Lev 23

73. Izl 13

74. Izl 34

75. Br 9

76. Izl 13-15

77. ibid.

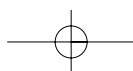
78. Pnz 15-16

79. Sve su navedene u Br 28

80. Jš 5

81. 2Kr 23

82. Ez 37

Nisan

Pesah

- sedmoga dana čitamo Davidovu pjesmu⁸³, jer iz Tore čitamo Mojsijevu pjesmu nakon izlaska iz Egipta.
- osmoga dana (samo u dijaspori) čitamo o dolasku Mesije u budućnosti.⁸⁴

Tefilat hatal - molitva za rosu - תפילת הטל

Ujutro prvog dana Pesaha (15. nisana) u molitvi *musaf* u drugom blagoslovu molitve *šemone esre* prestajemo spominjati kišu (*koji šalje vjetar i kišu - משיב הרוח ומוריד הגשם - mašiv harneh umorid hagašem*), te na tome mjestu govorimo *koji daje rosu - מוריד הטל - morid hatal*, jer proljetne kiše nisu simbol blagoslova. Prestajemo moliti i za kišu (*blagoslovi rosom i kišom - ותן טל ומטר - veten tal umatar*) u blagoslovu za dobru godinu, te umjesto toga kažemo samo *blagoslovi - ותן ברכה - veten beraha*.

Mazkir

Posljednjega dana Pesaha (u Izraelu sedmoga, a u dijaspori osmoga dana) molimo za mrtve (*הזכרת נשמות - hazkarat nešamot*).

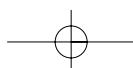
Mimuna - מימונה

Među sjevernoafričkim Židovima, osobito marokanskim, postoji već mnogo godina običaj slavljenja kraja blagdana Pesaha - u Izraelu u predvečerje sedmog, a u dijaspori osmoga dana. To se slavlje zove Mimuna. Kućanice pripremaju razne slastice i kolače, a sve je *hamec* (kvasno). Sve kuće su otvorene do ponoći, ljudi u tradicijskoj odjeći idu od kuće do kuće i pozdravljaju susjede, a djeca svuda dobivaju bombone i druge slakiše. Ne zna se točno odakle dolazi riječ Mimuna. Nekoliko je pretpostavka o tome:

- *Mimun* na arapskome znači sreća. Židovi slave ovaj dan, jer oni prema židovskoj vjeri ne ovise o sreći, nego o Božjoj volji, dok je ostali svijet ovisan o sreći.
- *Temenja* na arapskom znači osam. Mimuna je osmi dan, jer se ovaj običaj razvio u dijaspori, gdje se Pesah slavi osam dana. Slavi se kraj još jednog Pesaha u životu.
- Naziv je nastao prema imenu rabi Majmona, Rambamovog oca, jednoga od velikih sefardskih rabina u 12. stoljeću. Slavlje je njemu u čast i na sjećanje.

⁸³. 2Sam 22

⁸⁴. Iz 10-11

Danas, kada većina marokanskih Židova živi u Izraelu, Mimuna je postala izraelska nacionalna proslava. U parkovima svih gradova podižu se veliki šatori s poslasticama i pićem. Ljudi obučeni u tradicijsku marokansku odjeću obilaze šatore i pozdravljaju se. Većina političara posjećuje šatore i "sakuplja glasove" od potencijalnih glasača. Lijepo je što su danas u Izraelu i Židovi iz drugih zajednica srdačno prihvatili ovaj običaj, koji svi slave zajedno. Sefardi i Aškenazi, nepobožni i pobožni, svi su u šatorima u kojima se kao najvažniji iskazuju jedinstvo i ljubav u židovskom narodu.

Pesah kao znak za blagdane u godini

Pesah je prvi blagdan u židovskoj godini i znak je za ostale blagdane u godini:

- na dan u tjednu u koji padne **prvi dan** Pesaha bit će te godine **Tiša beav**
- na dan u tjednu u koji padne **drugi dan** Pesaha bit će **Šavuot**
- na dan u tjednu u koji padne **treći dan** Pesaha bit će **Roš hašana**
- na dan u tjednu u koji padane **četvrti dan** Pesaha u dijaspori će biti **Simhat Tora**
- na dan u tjednu u koji padne **peti dan** Pesaha bit će **Jom kipur**
- na dan u tjednu u koji padne **šesti dan** Pesaha bio je te godine **Purim**

Čišćenje hameca prije Pesaha
drvorez, *Sefer haminhagim (Knjiga običaja)*
Amsterdam, 1707.

Pečenje macesa za Pesah
drvorez, *Sefer haminhagim (Knjiga običaja)*
Amsterdam, 1707.